

თავი 18

პილინგვიზმი და პილინგვური ბანათლება:
იდეოლოგია, იდენტობა და შესაძლებლობებისა
და უფლებების ბაზართოვება

შესავალი

იდეოლოგია და ბილინგვიზმი

ასიმილაცია

პლურალიზმი

ენობრივი პოლიტიკის ალტერნატივები

ასიმილაცია და იმიგრანტები

იდენტობა

უმცირესობათა იდენტობის შენარჩუნება

ცვლილებები, ფუნქციონალური თუ კონფლიქტური?

ცვლილებები უმცირესობათა მოსწავლეებისთვის

შესაძლებლობებისა და უფლებების გაზრდა და პედაგოგიკა

დასკვნა

თავი 18

გილინგიზმი და გილინგური ბანატლება: იდეოლოგია, იდენტობა და შესაძლებლობებისა და უფლებების ბაზართოვება

შესავალი

პოლიტიკოსებსა თუ საჯარო ფიგურებს, აგრეთვე საზოგადოებას, განსხვავებული ამოცანები აქვთ ენებთან მიმართებით. ზოგიერთს სურს ენობრივი უმცირესობების უმრავლესობასთან ასიმილაცია, ზოგიერთისთვის კი მნიშვნელოვანია მრავალფეროვნება და კულტურული პლურალიზმი. ზოგიერთი ისწრაფვის თვითგამორკვევისკენ, ზოგი კი ინტერნაციონალიზაციისა და გლობალიზმისკენ. ბოჟრისი (2001ბ) ენასთან დაკავშირებულ ოთხ იდეოლოგიურ მიმართულებებს გვთავაზობს: პლურალისტური, სამოქალაქო, ასიმილაციური და ეთნისტური. ამ თავში მოკლედ განვიხილავთ ამ ოთხ იდეოლოგიას და უფრო ვრცლად შეგხებით პლურალიზმისა და ასიმილაციის საკითხებს

იდეოლოგია და ბილინგვიზმი

პლურალისტური იდეოლოგია ამტკიცებს, რომ ინდივიდი თავისუფალია, რათა ისწავლოს, გამოიყენოს და ფლობდეს ორ ენას. აღნიშნული უფლება გამყარებულია **მსარადაჭერაზე-ორიენტირებული ენობრივი პოლიტიკით (უილეი, 2002). ამ იდეოლოგიის შესაბამისად, რადგან ენობრივი უმცირესობებიც არიან გადასახადის გადამხდელები, შესაბამისად, სახელმწიფოს თანხები თანაბრად უნდა გადანაწილდეს, როგორც უმრავლესობის, აგრეთვე უმცირესობის კულტურულ, თუ ლინგვისტურ აქტივობებზე (ბოჟრისი, 2001ბ, გვ. 11). ამ იდეოლოგიის მიხედვით სკოლები, სასამართლო და ადმინისტრაციული დაწესებულებები უნდა მუშაობდნენ ორ ენაზე, თუმცი ეს შესაძლებლია და არ ეწინააღმდეგება ქვეყნის ერთიანობის პრინციპებს. კანადის ოფიციალური ენების აქტი (1969, 1988) და მულტიკულტურალიზმის აქტი (1988) პლურალისტური იდეოლოგიის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს.**

სამოქალაქო იდეოლოგია მოითხოვს, რომ ენობრივმა უმცირესობებმა მიიღონ საჯაროდ აღიარებული პოლიტიკურად დომინანტი უმრავლესობის ღირებულებები და, ამასთანავე, შეინარჩუნონ პირადი ინდივიდუალური ღირებულებები (მაგალითად, უმცირესობის ენა და კულტურა). მაგრამ, ამასთანავე საბიუჯეტო დაფინანსებას ენობრივი უმცირესობები ვერ მიიღებენ მშობლიური ენისა და კულტურის

შესანარჩუნებლად. აღნიშნული წარმოადგენს ტოლერანტობაზე ორიენტირებულ ენობრივ პოლიტიკას (უილეი, 2002).

ასიმილაციონისტური იდეოლოგია გულისხმობს, რომ სახელმწიფოს აქვს უფლება, ჩაერიოს ინდივიდის კერძო საქმეებსა და ურთიერთობებში ზოგიერთ საკითხესა და სფეროში. ენა ერთ-ერთი ასეთი სფეროა. იმიგრანტებმა ნელ-ნელა და თანდათანობით უნდა დაივიწყონ საკუთარი მშობლიური ენა. სახელმწიფო არეალის ამ პროცესს სხვადასხვა მექანიზმებით (მაგალითად, სკოლებში უმცირესობათა მშობლიური ენის გამოყენების აკრძალვით). უმრავლესობას გააჩნია საკუთარი ინტერესი შეინარჩუნოს დომინანტი პოზიცია და შესაბამისად, უმრავლესობის ენა გამოცხადებულია პოლიტიკური და ეკონომიკური ერთიანობის ერთადერთ საფუძვლად, ხოლო უმცირესობის ენა ქვეყნის სტაბილურობის და ერთიანობის საფრთხედ და კონფლიქტის შესაძლო წყაროდ.

ეთნისტური იდეოლოგიაც აიძულებს ენობრივ უმცირესობებს, საკუთარი მშობლიური ენისა და კულტურის დათმობის ხარჯზე მოახდინონ დომინანტ საზოგადოებაში ასიმილაცია, მაგრამ ამავე დროს არ აძლევს საშუალებას ისინი სოციალურად, ლეგალურად და ეკონომიკურად იყვნენ ასიმილირებულნი. აღნიშნული იდეოლოგია არის ექსკლუზიური და განსაზღვრავს ვინ შეიძლება და ვინ არ შეიძლება იყოს დომინანტი ჯგუფის წევრი. აღნიშნული იდეოლოგიის ხორცშესხმა იწვევს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ მარგინალიზაციას. უილეი აღნიშნული იდეოლოგიის განხორციელებას რეპრესიებზე ორიენტირებულ ენობრივ პოლიტიკას უწოდებს (2002).

სახელმძღვანელოს ამ თავში უფრო ვრცლად განვიხილავთ ასიმილაციონისტურ იდეოლოგიას, რომელიც წარმოადგენს დომინანტ იდეოლოგიას იმ ქვეყნებში, სადაც იმიგრაციას აქვს ადგილი.

ასიმილაცია

ბილინგვური განათლების პოლიტიკაზე ორი იდეოლოგია ახდენს ქვედაზე დიდ გავლენას. ასიმილაციონისტური და პლურალისტური. ასიმილაციონისტური მიდგომა მომდინარეობს ამერიკის შეერთებულ შტატებში შექმნილი საიმიგრაციო ვითარებიდან გამომდინარე. 2000 წლის საყოველთაო აღწერის შედეგების მიხედვით, 28,4 მილიონი ადამიანი, რომელიც ცხოვრობს ამერიკის შეერთებულ შტატებში, არ დაბადებულა ამ ქვეყანაში, რაც საერთო რაოდენობის დაახლოებით 10%-ს შეადგენს (2000 წლის საყოველთაო აღწერა). იმიგრანტთა რაოდენობა მართლაც მაღალია, თუმცა გაცილებით დაბალია, ვიდრე ამ მაჩვენებლით გამორჩეულ ქვეყნებში: ისრაელი (42%), პონგ კონგი (41%), კანადა (16%) (ფენტერგი, 2002). ასიმილაციონისტური მიღებომით, ვინაიდან იმიგრანტები მოდიან უპევესი ცხოვრების საძებნელად და ეკონომიკური კეთილდღეობისათვის, მათ უნდა დათმონ საკუთარი ენა და კულტურა და უნდა იქცნენ წმინდა „ამერიკელებად“. აღნიშნული მოვლენა ეფექტურად ხორციელდება სამი თაობის ცვლილებით (ისიდეთ მე-4 თავი) და იმიგრანტთა დიდი ნაწილი წარმატებით გადადის ბილინგვიზმიდან მონოლინგვიზმზე (პორტესი და ჰარი, 2002).

ასიმილაციონისტური მიდგომა რეალიზებულია „სახარში ქვაბის“ მიღებობით (დიკერი, 2003). აღსანიშნავია, რომ „სახარში ქვაბის“ მიმართ ორი განსხვავებული ხედგა არსებობს. პირველი შეხედულების მიხედვით ამერიკაში მცხოვრები სხვადასხვა კულტურული ჯგუფები „ერთ ქვაბში იხარშებიან“ და „ნახარშს“ ამატებენ საკუთარ კულტურულ „სურნელებას“, რითაც გამოდის სხვადასხვა „სურნელებით“ გაჯერებული „ერთიანი ამერიკული პროდუქტი“. მეორე შეხედულების მიხედვით კი „სახარშ ქვაბში“ სხვადასხვა კულტურული ჯგუფები იცლებიან საკუთარი კულტურული იდენტობისგან და ერთიანდებიან არსებულ ამერიკულ კულტურული იდენტობაში.

ძლიერი ასიმილაციონისტური მიდგომის ფორმირება რამდენიმე წარმოდგენას ეფუძნებოდა: იმიგრანტების შრომითი უნარები დაბალია, საჭიროებენ სოციალურ დაცვას და პრობლემებს ქმნიან გადასახადის გადახდასთან დაკავშირებით, წარმოადგენენ დაბალანაზდაურებად სამუშაო ძალას, რის გამოც ხელფასები ეცემა და იწვევს ამერიკის მოქალაქეების უმუშევრობის ზრდას, იმიგრანტები დანაშაულებრივ ქმედებებში არიან შემჩნეული და დამნაშავეობა იზრდება მათი წყალობით; ამასთანავე, ხშირად ხდებიან ეროვნებათშორისი შუდლის გაღვივების მაპროცენტულები და პრობლემებს უქმნიან ქვეყნის უსაფრთხოებას, ხშირად დაკავშირებული არიან ტერორიზმთანაც (ფენ्डერგი, 2002).

ასიმილაციონისტური მიდგომა ეფუძნება თანაბარი შესაძლებლობებისა და მერიტოკრატულ ფილოსოფიას, რომლის მიხედვითაც, თითოეული ინდივიდის სოციალური კეთილდღეობა დამოკიდებულია ამ ინდივიდის წარმატებასა თუ წარუმატებლობაზე, უნარზე, ცოდნასა და განათლებაზე. აღნიშნული ფილოსოფიით, ცალკეული ეთნიკური და რასობრივი ჯგუფების არსებობა და მათ მიმართ განსხვავებული პოლიტიკის გატარება ეწინააღმდეგება თანაბარი შესაძლებლობებისა და მერიტოკრატიის პრინციპებს.

ასიმილაციონისტური ხედვა ისწრავის მონოლინგვიზმისა და მონოკულტურალიზმისკენ, სადაც ენობრივი მრავალფეროვნება არ უქმნის საფრთხეს ქვეყანას, რათა ის ბაბილონის გოლოლად არ გადაიქცეს... პლურალისტური მიდგომით კი, ამერიკის შეერთებული შტატები უნდა იყოს ეთნიკურად და ენობრივად მრავალფეროვანი ქვეყანა, სადაც რასისტული დისკრიმინაციის წარსული ტრაგიკული ფაქტები აღარ განმეორდება და სახელმწიფო დაეფუძნება ეთნიკური, რასობრივი და ენობრივი ჯგუფების დემოკრატიული თანასწორობის პრინციპებს (შმიტი, 2000, გვ. 183).

ასიმილაციონისტური მიდგომის ფარგლებში, შესაძლოა, სხვადასხვა ტიპის ასიმილაცია განხორციელდეს: კულტურული, სტრუქტურული, საოჯახო (მეუდღე), საიდენტიფიკაციო, დამოკიდებულებითი, ქვევათა, სოციალური და სამოქალაქო (გორდონი, 1964). ლინგვისტური ასიმილაცია ორ ტიპისაა: დეაულტურიზაცია, რომლის შედეგადაც ხდება უმცირესობათა სუბორდინირებულ მდგომარეობაში ჩაყენება და აკულტურიზაცია, რომელიც ხელს უწყობს უმცირესობათა კულტურის ჩახშობას (უილეი და ვაითი, 2004). მნიშვნელოვანი განსხვავებაა ეკონომიკურ-სტრუქტურულ და კულტურულ ასიმილაციას შორის (სკუტნაბ-კანჯასი, 1977). უმცირესობათა და იმიგრანტთა ნაწილს სურთ

კულტურული ასიმილაცია, რაც გულისხმობს საკუთარი იდენტობის დათმობას და უმრავლესობის კულტურასა და ენასთან ზიარებას. ამასთანავე, სოციალურ-სტრუქტურული ასიმილაციაც შეიძლება იყოს უმცირესობათა მიზანი, რაც გულისხმობს შესაძლებლობების, მოპყრობის და ხელმისაწვდომობის თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას. სოციალურ-სტრუქტურული ასიმილაციის მაგალითებია აგრეთვე არჩევნებში მონაწილეობისა და განათლების, ჯანდაცვისა და სოციალური უსაფრთხოების თანაბარი უფლება, კანონის წინაშე თანასწორობა. შესაბამისად, უმცირესობები უფრო მეტად ისწრაფვიან ეკონომიკურ-სტრუქტურული, ვიდრე კულტურული ასიმილაციისკენ (შერმერპორნი, 1970; პოლსტონი, 1992).

ასიმილაციას სხვადასხვა ფორმა აქვს: **ლია, ფარული** და **ნაგულისხმევი** (ტოსი, 1988). ლია ასიმილაცია ხდება, მაგალითად, როცა ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეები იძულებული არიან, ისწავლონ მხოლოდ უმრავლესობის ენაზე, კოველგარი სხვა არჩევანის გარეშე (მაგალითად, უმრავლესობის ენის სკოლები ამერიკის შეერთებულ შტატებში ან მკვიდრი მოსახლეობის საკუთარი განსახლების ადგილებიდან აყრა და ინგლისურენოვან დასახლებებში განსახლება და ინგლისურენოვან სკოლებში განათლების მიღების იძულება). **ნაგულისხმევ** ასიმილაციას ადგილი აქვს, როდესაც ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეების არასწორი კატეგორიზაცია ხდება სპეციალური საჭიროებების მქონე მოსწავლეთა რიცხვში და ისინი გადაჭყავთ სავალდებულო საგანმანათლებლო პროგრამებში (მაგალითად, სუბმერსიის პროგრამა ინგლისური ენის საკომპენსაციო კლასებით ან ტრანზიტული ბილინგური განათლების პროგრამა). **ფარული ასიმილაციის** მაგალითებია, როდესაც ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეები სწავლობენ, ერთი შეხედვით, მულტიკულტურულ პროგრამაზე, სადაც ისწავლება რასობრივი ჰარმონია, ეროვნული ერთობა, ინდივიდუალური მიღწევები და ა.შ., თუმცა წარმატების შეფასების კრიტერიუმად უმრავლესობის კულტურული პერსპექტივა გამოიყენება. აღნიშნული პროგრამის მიზანი ერთდროულად ჰეგემონიისა და ეთნიკური ჰარმონიის მიღწევაა (ტოსი, 1988).

ასიმილაციის ფორმების მრავალგვარობა ამნელებს ასიმილაციის ხარისხის შეფასებას. საინტერესოა, როგორ უნდა მოხდეს ასიმილაციის შეფასება, რა ინდიკატორები განსაზღვრავს მას, მაგალითად, შერეული ქორწინების რაოდენობა? იმიგრანტთა და უმცირესობათა განსახლების ტიპები? უმცირესობათა დამოკიდებულებები და ქმედებები? ანუ, ასიმილაცია მრავალგანზომილებიანი და კომპლექსური მოვლენაა (სკუტნაბ-კანჯასი, 2000). შესაბამისად, ასიმილაციის შესახებ ხედვებიც მრავალფეროვანი და განსხვავებულია. მაგალითად, ასიმილაციონისტური მიდგომის მიმდევართა ერთი ნაწილის მოსაზრებით, უმცირესობათა მოსწავლეებმა უნდა შეინარჩუნონ მშობლიური ენა, მაგრამ ეს ოჯახისა და ოქმის პასუხისმგებლობაა და სკოლას არავითარი კავშირი არ შეიძლება ჰქონდეს ამ პროცესთან. ამასთანავე, ასიმილაციონისტთა მეორე ნაწილი ოვლის, რომ ენობრივმა უმცირესობებმა მთლიანად უნდა დათმონ საკუთარი ენა და კულტურა.

პორტესმა და პაომ (2002) ჩაატარეს გრძელვადიანი (10 წელი) კვლევა ასიმილაციაზე სამხრეთ ფლორიდასა და სამხრეთ კალიფორნიაში და დაადგინეს, რომ მეორე თაობის იმიგრანტების მოსწავლეთა მხოლოდ 27% (5000 მოსწავლიდან) არის ბილინგვალი და სრულყოფილად ფლობს ორ ენას. ანუ „მხოლოდ-ინგლისური“ ენის მოძრაობისკენ სწორება თვალსაჩინოა. მკაფიოდება შეისწავლეს ოჯახის ერთიანობის, თაობათაშორისი კონფლიქტის, თავდაჯერებისა და ამბიციის, აგრეთვე საგანმანათლებლო წარმატების საკითხები. აღმოჩნდა, რომ ბილინგვალებს, რომლებიც სრულყოფილად ფლობენ ორივე ენას, აქვთ უფრო პოზიტიური პროფილი. მაგალითად, მათ აქვთ 8%-ით უფრო მაღალი საგანმანათლებლო მაჩვენებლები. მოსწავლეები, რომლებიც ფლობდნენ მშობლიურ ენას, მაგრამ ვერ დაუუფლენენ ინგლისურს, ამჟღაპნებდნენ ოჯახის მიმართ უფრო გამოკვეთილ ერთგულებას, თუმცა მათი თავდაჯერებულობა და სამომავლო ამბიცია ძალიან დაბალი იყო. შესაბამისად, ისინი მოკლებული იქნებიან სოციალურ რესურსებს, რომლებიც მათ ცხოვრებისეულ წარმატებას განაპირობებს (პორტესი და პაო, 2002, გვ. 23). ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ ინგლისურენოვანი მონოლინგვიზმიც არ იძლევა სასურველ შედეგს, კერძოდ, კვლევაში მონაწილე ინგლისურენოვანი მონოლინგვალებში აღმოჩნდა, რომ მათ დაკარგული პქონდათ საოჯახო კავშირები და პქონდათ პიროვნული განვითარების პრობლემები და განუვითარებელი ადაპტაციის უნარები.

პლურალიზმი

ასიმილაციონისტური ფილოსოფიის საპირისპიროდ, დაიწყო ახალი მოძრაობები ინტეგრაციის, ეთნიკური მრავალფეროვნების, პლურალიზმისა და მულტიკულტურალიზმის იდეების გარშემო. „სახარში ქვაბის“ მიდგომა შეცვალა არაერთმა სხვა ხედვამ, რომელთა შორის ყველაზე ფართოდ გავრცელებული „ენობრივი მოზაიკის“ ანალოგია გახდდათ, ამ ხედვის მიხედვით, სხვადასხვა ფერებით ლამაზი ერთიანობა იქმნება....

პლურალისტური მიდგომა გულისხმობს, რომ სხვადასხვა ენობრივი ჯგუფი პარმონიულად ცხოვრობს ამა თუ იმ ტერიტორიაზე, რომელიმე ერთი ლინგვისტური ჯგუფის მეორეზე დომინანტობის გარეშე. ტოლერანტობისა და ურთიერთგაგების ატმოსფერო იდეალურია ასეთ ვითარებაში (პარილო, 1996).

ინდივიდუალური ბილინგვიზმი არა მხოლოდ სასურველი, არამედ აუცილებელიცაა, რადგან ის ხელს უწყობს ინტერკულტურულ ურთიერთგაგებისა და კულტურულ მრავალფეროვნებას. ენობრივი უმცირესობების მიმართ უნდობლობისა და არა ტოლერანტული დამოკიდებულებების აღმოფხვრით პლურალისტები იმედოვნებენ, რომ დამყარდება უნიტარული ჯგუფების შორის თანასწორობა, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს მძლავრ ეროვნულ ერთიანობას (შმიტი, 2000, გვ. 62-63).

რეალურად საზოგადოებაში მნიშვნელოვანია განსხვავება სხვადასხვა ლინგვისტური ჯგუფის სტატუსებს შორის. ძალაუფლება, პრესტიჟი, კეთილდღეობა, სოციალური და ეკონომიკური მობილობა

ხშირად უკავშირდება დომინანტ ენას. შესაბამისად, საზოგადოებაში ასიმილაციის პროცესი ხშირად ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე ხორციელდება და ერთი შეხედვით ნებაყოფლობითი ხასიათი აქვს. შმიტი (2000) აღნიშნავს, რომ ასიმილაცია/პლურალიზმის საფუძველი არა ენა, არამედ იდენტობაა (იხილეთ მოგვიანებით ამ თავში), ენა იდენტობის მხოლოდ ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია. „ამერიკის შეერთებულ შტატებში ენობრივ პოლიტიკაზე არსებული დებატები არ ეხება ენას, არამედ ეხება საკითხს, თუ რა ტიპის პოლიტიკური საზოგადოება უნდა ვიყოთ. მოკლედ რომ ვთქვათ, მთავარი ამ დებატებში იდენტობის პოლიტიკა” (გვ. 183).

შმიტი აღნიშნავს, რომ ასიმილაციონისტური და პლურალისტური ენობრივი პოლიტიკის გარდა, არსებობს ორი განსხვავებული ენობრივი პოლიტიკის მაგალითები: (1) უმრავლესობის ენის ტოტალური დომინაცია და უმცირესობის ენის სრულად განცდევნა (მაგალითად აპერტეიდის რეჟიმი სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში); (2) კონფედერაცია (შვეიცარია, ბელგია, ინდოეთი. დეტალური ინფორმაციისთვის იხილეთ ბეიკერი და ჯონსი, 1998).

ენობრივი პოლიტიკის ალტერნატივები

შმიტი (2000) ამერიკის შეერთებული შტატების კონტექსტში გამოყოფს ენობრივი პოლიტიკის 3 ალტერნატივას. იგი ასიმილაციონისტურ მიდგომას უგულვებელყოფს და მიიჩნევს, რომ ეს მიდგომა ემსახურება ინგლისურენოვანი მოსახლეობის პრივილეგირებული მდგომარეობის შენარჩუნებას. შმიტი მხარს უჭერს პლურალისტურ მიდგომას, თუმცა ამ მიდგომის რეალიზაციის პროცესში სერიოზული დაბრკოლებები შეიძლება წარმოიქმნას. მისი აზრით, პლურალისტური ფილოსოფიით განსაზღვრულმა სოციალურმა ინტეგრაციამ, შესაძლოა კიდევ უფრო გაზარდოს სოციალური უთანასწორობა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს მიდგომა უთანასწორობის აღმოფხვრისკენ არის მიმართული, რამეთუ პლურალისტები მხარს უჭერენ არჩევანის თანასწორ შესაძლებლობას, რეალურად კი მსგავსი არჩევანის გაკეთების თანაბარი შესაძლებლობა არ არსებობს. შესაბამისად, შმიტი პესიმისტურად უყურებს პლურალისტების თანასწორი არჩევანის უფლებას, რადგან ინგლისურს აქვს მაღალი სტატუსი და არჩევანი ინგლისურის მიმართ იქნება იძულებითი. სოციალური მობილობა და ეკონომიკური მიდგომები და სხვა პრაგმატული ასპექტები არ არის სათანადოდ ასახული პლურალისტურ მიდგომებში, თუმცა მათი არგუმენტები მყარია ინტელექტუალური განვითარების თვალსაზრისით:

ასიმილაციონისტური მიდგომა არარეალისტურია, რადგან ეს იდეოლოგია ეფუძნება მონოკულტურული და მონოლინგვური სახელმწიფოს შექმნას, რაც არ შეიძლება არსებობდეს რეალურ სამყაროში. უფრო მეტიც, ამ არარეალისტური იდეოლოგიის შედეგი იქნება ენობრივი უმცირესობების სუბორდინირებული მდგომარეობა და ინგლისურენოვანი ევროპული წარმომავლობის ანგლო-კულტურის

დომინაცია. პლურალისტები არარეალისტები არიან, რადგან მიიჩნევენ, რომ შესაძლებელია მიაღწიო ეგალიტარიანული მრავალფეროვანი საზოგადოების ჩამოყალიბებას, ინდივიდუალური არჩევანის თავისუფლების პრინციპებზე დაყრდნობით და უმრავლესობისთვის ლინგვისტური და კულტურული მრავალფეროვნების, როგორც მორალური ლირებულების, ჩამოყალიბების გზით. (შმიტი, 2000, გვ.209).

კვებები დაფუძნდა ცალკე ტერიტორია ენობრივი უმცირესობებისათვის, სადაც ფრანგული ენის სტატუსი იყო მაღალი და შესაძლებელი გახდა უმცირესობათა მარგინალიზაცია და სტიგმატიზაცია. მსგავსი ტიპის ტერიტორიები არსებობს ამერიკის შეერთებულ შტატებში პუერტო რიკოსა და ინდიელთა რეზერვაციების სახით. თუკი კანადის (კვებეკის) პრეცედენტი განმეორდება გარკვეული ავტონომიის სტატუსი უნდა მიენიჭოთ სამხრეთ კალიფორნიას, ჩრდილოეთ ნიუ მეხიკოს და სამხრეთ ტერიტორიას. მსგავსი ტერიტორიების შექმნა ალბათ სირთულეს წარმოადგენს ამერიკის შეერთებული შტატების რეალობაში, რადგან განსახლება ძირითადად ურბანულია და ამ ურბანულ დასახლებებში ლინგვისტური და ეთნიკური მრავალფეროვნება თვალში საცემია, რაც შეუძლებელს ხდის მსგავსი რეჟიმის ურბანულ დასახლებებში განხორციელებას.

ასიმილაციონისტები ხშირად თავიანთ უპირატესობას ასაბუთებენ არსებული პრაქტიკით, რომ მეორე და მესამე თაობის იმიგრანტებში მშობლიური ენა ქრება, შესაბამისად, ისინი თვლიან, რომ პრაქტიკაში რეალიზდება მათი მიღომა, ოღონდ მხოლოდ მეორე-მესამე თაობაში და უმჯობესია სოციალური ასიმილაციონისტური მიღომის გავრცელება პირველი თაობის იმიგრანტებზე. პლურალისტებს გააჩნიათ ასიმილაციონისტების საწინააღმდეგო ორი კონტრ-არგუმენტი: (1) რეალურად ადგილი აქვს მხოლოდ ენობრივ და არა სოციალურ-ეკონომიკურ ასიმილაციას; (2) ხშირად მომდევნო თაობები ახდენენ მშობლიური ენის აღდგენას და აღორძინებას წარსულ ჩაგვრასა და დისკრიმინაციაზე პასუხად.

ასიმილაციონისტურ და პლურალისტურ მიღგომებს შორის განსხვავება მდგომარეობს იდეოლოგიებსა და მოტივებში. აღნიშნულ დებატებზე დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკური წარმატების სისტემა. ორივე იდეოლოგია შეიძლება გამოიყენონ ეკონომიკური გაუმჯობესების აუცილებლობით. აღსანიშნავია, რომ არსებობს შუალედური გზაც ასიმილაციონისტებს და პლურალისტებს შორის. მაგალითად, უმრავლესობამ შეიძლება არც მოინდომოს უმცირესობის ასიმილაცია და ამყოფოს ექსპლუატირებულ მდგომარეობაში. უმრავლესობის ეკონომიკური ინტერესი დაკმაყოფილებული იქნება შიდა კოლონიალიზმით და არა ასიმილაციით (მაგალითად, ენობრივი უმცირესობის ჯგუფების ეკონომიკური იზოლაცია).

მიუხედავად იმისა, რომ ერთმანეთს უპირისპირდება ასიმილაციონისტური და პლურალისტური იდეოლოგიები, რეალურად საქმე ეხება საკითხის პრაგმატულ და არაფილოსოფიურ გადაწყვეტას. მაგალითად, ხშირად დასაქმებისთვის სავალდებულოა დომინანტი ენის ცოდნა, შესაბამისად, ეს პრაგმატული საკითხი ხელს უწყობს ასიმილაციონისტური მიღგომის რეალიზებას. თუმცა, ბილინგვალებსაც

შეუძლიათ ეკონომიკურად ფუნქციონირება როგორც უმრავლესობის, ასევე უმცირესობის გარემოში. თუმცა, უმრავლესობის ენის სწავლით ბილინგვალად ქვევა არ არის ეკონომიკური წარმატების გარანტი. ამერიკის შეერთებული შტატების გამოცდილებაზე დაყრდნობით ოტეგაი (1986, გვ. 306) აღნიშნავს:

ინგლისურენოვანი მონოლინგვიზმი ეკონომიკური წარმატებისთვის ძალიან უმნიშვნელო „შავგანიანი“ და ევროპიდან იმიგრირებული დარიბი მოსახლეობისთვის. ესპანურენოვანი მოსახლეობაც, რომელიც საუბრობს ინგლისურად, ხშირად ისეთივე მდგომარეობაშია, როგორშიც იყვნენ ახლად ჩამოსვლის პერიოდში. იმიგრანტების მონოლინგვიზმი (ინგლისური) არ გახდავთ ეკონომიკურ ინტეგრაციის საფუძველი, არამედ ეკონომიკურ ინტეგრაციას მოხდევს მონოლინგვიზმი.

როგორც უკვე აღნიშნა, არსებობს ასიმილაციონიზმსა და პლურალიზმს შორის გარკვეული შუალედი (ედვარდსი, 1985). შესაძლებელია, ინდივიდი ინტეგრირებული იყოს დომინანტ კულტურულ ჯგუფთან და ამავე დროს ინარჩუნებდეს მშობლიურ ენასა და კულტურას. ტოტალური ასიმილაციის ან იზოლაციის ნაცვლად შესაძლებელია მშობლიური კულტურის შენარჩუნებითა და უმრავლესობის კულტურის აკომიდაციით – ნაწილობრივი ასიმილაცია. მულტიკულტურალიზმისა და პლურალიზმის აგრესიული ფორმები შეიძლება საზოგადოების სოციალური პარმონიის საფრთხეედ იქნას აღქმული. შედარებით, ლიბერალური პლურალისტური იდეოლოგია კი იძლევა საფუძველს, ერთი მხრივ, ფართო საზოგადოების წევრი გახდე და მეორეს მხრივ, შეინარჩუნო მშობლიური ენა და კულტურა.

ასიმილაცია და იმიგრანტები

ასიმილაციონისტური და პლურალისტური მიდგომა აუცილებელია ენობრივი უმცირესობების საკითხებისა და ენობრივი პოლიტიკის გასააზრებლად (ედვარდსი, 1994ბ; ტაკაკი, 1993; ფიშმანის რედაქტორობით, 1999; მაკეკი და ვონგი, 2000). პიროვნული წარმატების გარდა, ენობრივი საკითხები უკვე დაუკავშირდა ეთნიკურ კონფლიქტებსაც (ბოსნია, სერბია, ხორვატია, ჩეხენეთი), რამაც უფრო გაამწვავა ასიმილაციონისტთა და პლურალისტთა დებატები.

იმიგრანტებთან მიმართებაში დიდ ბრიტანეთში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ავსტრალიაში, კანადასა და გერმანიაში იყო მოლოდინები, რომ კეთილდღეობის საძიებლად ან პოლიტიკური დევნის თავის ასარიდებლად ჩასული იმიგრანტები დიდი სიამოვნებით დათმობდნენ საპუთარ იდენტობას, თუმცა ეს მოლოდინები ბოლომდე არ გამართლდა.

შესაძლებელია, იმიგრანტებს მართლაც ჰქონდეთ ასიმილაციის სურვილი, თუმცა ამ სურვილის ასრულების ხელისშემსლელი ფაქტორები არსებობს, მაგალითად, სეგრეგირებული სამეზობლო და სეგრეგირებული სკოლები, ეკონომიკური და სოციალური ფაქტორები, უმრავლესობის მხრიდან მათი, როგორც „უცხოელების“ აღქმა და ა.შ.

ველტმანმა (2000), ამერიკის შეერთებული შტატების აღწერის მონაცემებზე დაყრდნობით, დაადგინა, რომ იმიგრანტები საკმაოდ სწრაფად ეუფლებიან ინგლისურ ენას, უფრო მეტიც – ბევრი მათგანი იგიწყებს მშობლიურ ენას (სკანდინავიულები, გერმანელები) და საკუთარ შვილებს ზრდიან მხოლოდ ინგლისურ ენაზე. ბერძნები, ესპანელები და ჩინელი იმიგრანტები ინგლისურ ენასაც ეუფლებიან და მშობლიურსაც ინარჩუნებენ. ანუ, ასიმილაციისთვის, სკოლაში რეპრესიული მექანიზმების ამჟავება სავალდებულო არ არის, იმიგრანტები საკუთარი სურვილით სწავლობენ ინგლისურს.

ნებისმიერი ენობრივი უმცირესობის ჯგუფის იმიგრანტთა სურვილი, რომ შეისწავლონ ინგლისური ენა, საკმარისად მადალია, რათა მიღწეულ იქნეს ამერიკელთა მიზანი, რომ ყველა იმიგრანტი საუბრობდეს ინგლისურად. უფრო მეტიც, ინგლისური ენისკენ სვლა იმდენად სწრაფად მიმდინარეობს და იმიგრანტები იმდენად სწრაფად იგიწყებენ მშობლიურ ენას, რომ შეუძლებელი ხდება მათი ენობრივი რესურსის გამოყენება, რომელიც მნიშვნელოვანია ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის, როგორც ეკონომიკური, აგრეთვე პოლიტიკური თვალსაზრისით (ველტმანი, 2000, გვ.58).

თუკი ლინგვისტური ასიმილაცია ასე სწრაფად მიმდინარეობს იმიგრანტებში, საინტერესოა რა ხდება იდენტობასთან მიმართებით? შესაბამისად, გადავალოთ იმიგრანტთა იდენტობის საკითხის განხილვაზე.

იდენტობა

იდენტობა არ არის უცვლელი და სტატიკური. იდენტობის ფორმირება ხდება ენის მეშვეობით. ენით ხდება ჩვენი წარმოშობის, ისტორიის, კულტურის იდენტიფიცირება, თუმცა იდენტობის ტრანსფორმირება ხდება ჩვენს სოციალურ გამოცდილებასთან ერთად (ნორტონი, 2000). ამასთანავე, ენა არის ფაქტორი, რომლითაც შესაძლებელი ხდება სხვადასხვა იდენტობის მქონე ჯგუფების ერთმანეთისგან გარჩევა (ჰელერი, 1999ბ). ენა წარმოადგენს იდენტობის სიმბოლოს, თუმცა, თავისთვის, ენა არ განსაზღვრავს ინდივიდს. ის წარმოადგენს ერთ-ერთ მახასიათებელს და წყაროს, რითაც ხდება ჩვენი იდენტობის ფორმირება (მეი, 2000).

ინდივიდს გააჩნია მრავალმხრივი იდენტობა, რომლის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობს სხვადასხვა წყარო (ენა, ეთნიკური წარმომავლობა, რელიგია, რასა, ასაკი, სქესი, ადგილმდებარეობა, ჯგუფის წევრობა, სოციალურ-ეკონომიკური კლასი და ა.შ.). მაგალითად, გოგონა, რომელიც ლაპარაკობს ინგლისურად და ესპანურად, შეიძლება იყოს მუსულმანი, დემოკრატი, ამერიკელი, კალიფორნიელი, სან-ფრანცისკოელი, თინეიჯერი, ლებოსელი და ა.შ. სიტუაციის ცვლილებასთან ერთად ჩვენი იდენტობა იცვლება, ვითარდება და ზოგჯერ კონფლიქტშიც შედის ერთმანეთთან. მხოლოდ ჩვენ არ ვქმნით ჩვენს იდენტობას, ის ყალიბდება სოციალური ინტერაქციის და სხვადასხვა კონტექსტში დაგროვილი გამოცდილების შედეგად.

რომელიმე ეთნიკურ ან ლინგვისტურ ჯგუფთან კუთხით აღმომატებად არ ნიშნავს ამავე სოციალურ ან რელიგიურ ჯგუფთან კუთხით აღმომატებას, თუმცა, საზოგადოებაში აღმომატებად ხდება ამ იდენტობის დაკავშირება. ლინგვისტური ჯგუფებისგან განსხვავებული იდენტობა განსაკუთრებით დამახასიათებელია ახალი თაობისთვის – ანუ ასაკიც იდენტობის ერთ-ერთი წყაროა (პოლი, 2002). თინეიჯერებში აგრეთვე შესამჩნევია „ენობრივი გადაკვეთა“, ანუ დიდ ქალაქებში ხშირად შესამჩნევია მულტიეთნიკური ენობრივი საუბრები. მსგავსი „ენობრივი გადაკვეთა“ ხშირად ქმნის მულტილინგვურ იდენტობას (რემპტონი, 1995).

ენისა და იდენტობის ინტერაქციაზე დიდ გავლენას ახდენს კონტაქტი, მაგალითად, იმიგრაციაში ყოფნა (დიკერი, 2003; პავლენკო, 2004a). კანადაში მყოფ 13 წლის იმიგრანტ გოგონას ევა პოფმანს ნათლად აქვს გამოხატული აღნიშნული სიტუაცია:

მე ველოდებოდი შინაგანი ენის სპონტანურ მოვარდნას, რომელიც იქნებოდა საკუთარ თავთან დამით სასაუბრო ენა, არაფერი მოვარდნილა. პოლონურმა ძალიან მოკლე პერიოდში ატროფირება განიცადა უსარგებლობის გამო. ამ ენის სიტყვები არ ესადაგებოდა ჩემს ახალ გამოცდილებას. ინგლისურად კი სიტყვები ვერ განთავსდნენ ჩემი ფსიქიკის იმ შრეებში, საიდანაც შინაგანი საუბარი შესაძლებელი გახდებოდა (პოფმანი, 1989, გვ. 107).

ევა პოფმანი წერდა დღიურებს, თუმცა არა პოლონურად, რომელიც მის წარსულს უკავშირდებოდა, არამედ ინგლისურად, მის იმუამინდელ და სწავლების ენაზე, თუმცა ეს ენა არ იყო მისი შინაგანი ენა. აღნიშნულის საპირისპიროდ, ბოჟორნე (2001) აღწერს, თუ როგორ აქტიურად მონაწილეობენ ენობრივი უმცირესობის მოხწავლეები გაკვეთილზე: ისინი არ არიან ცოდნის პასიური მიმღები, არამედ აქტიურად მონაწილეობენ გაკვეთილზე ცოდნის შექმნაში საკუთარი ლინგვისტური პერსპექტივიდან გამომდინარე და ეს ხდება ინგლისურენოვან კლასში.

იმიგრანტებში ძალიან ხდით ყალიბდება ახალი, ცვალებადი, დინამიური იდენტობა, რომლის კლასიფიცირება მშობლიურ ლინგვისტურ, ეთნიკურ თუ კულტურულ იდენტობასთან ძალიან რთულია. ეს თაობა იზრდება მულტილინგვურ ურბანულ განსახლებებში (ნიუ-იორკი, უტრეხტი, ლონდონი) და მათი აღქმა ხდება როგორც თურქი-პოლანდიულის, სომალელი-ბრიტანელის ან კუბელი ამერიკელისა... შესაძლებელია, სხვებმა არ აღიქვან ისინი ბრიტანელებად, ამერიკელებად ან პოლანდიულებად, მაგრამ საკუთარი აღქმით მათი იდენტობა არის ახალი, დინამიური, მრავალმხრივი, კონტაქტზე დამოკიდებული და თანმხვედრი. სტერეოტიპები და წინარე განსჯა მცირდება, თუკი ინდივიდი მრავალმხრივი იდენტობის მატარებელია და მისი აღქმა არ ხდება მხოლოდ ენობრივი ან ეთნიკური ნიშნით.

ამა თუ იმ ინდივიდის იდენტობაზე ხაზგასმა ხდება საზოგადოების მხრიდან. ხშირად ენობრივი უმცირესობებისათვის მიკუთვნება უარყოფით ემოციას იწვევს, ამიტომ უმჯობესია „ენობრივი მრავალფეროვნების“ დამტკიცირება. ანალოგიურად, ინდივიდი, თუ მას ვუწოდებთ „ბენგალურ ენაზე მოსაუბრეს“, უფრო ნეგატიური აღქმა ჩნდება მის მიმართ, რადგან ეს მიანიშნებს ამ ინდივიდის უმრავლესობისგან განსხვავებულობას. როგორც სიტყვა „ზანგი“, რომელიც დაკავშირებული იყო მონობასთან, შეიცვალა უფრო თავისუფლებასთან ასოცირებული ტერმინებით „შავკანი-

ანი“ ან „აფრო-ამერიკელი“, ანალოგიურად, ენობრივ კუთვნილებასთან და-კავშირებული ტერმინებიც საჭიროებს მუდმივ განახლებას.

ენობრივი იდენტობაც არ არის სტატიკური. გლობალიზაციის პრო-ცესი, ინტენსიური ურთიერთობები, ფემინიზმი, ევროკავშირის გაფართოება, ინტერკულტურული ქორწინებები ხელს უწყობს ცვალებადი და პიბრიდუ-ლი ლინგვისტური იდენტობების ფორმირებას (გუბინსი და პოლტი, 2002). მრავალმხრივი იდენტობა განსაკუთრებით შესამჩნევია ახალგაზრდებში (ჩეშაია, 2002). მათი იდენტობა განსხვავდება მათი მშობლების იდენტობის-გან, რაც საშუალებას აძლევთ, იყვნენ სხვადასხვა თემისა თუ სოციალური ქსელის სრულუფლებიანი წევრი. ვრეუ და მისი კოლეგები (2003) აღწერენ პროცესს, როდესაც ინდივიდუში ყალიბდება ახალი იდენტობა, ისე, რომ არავითარი „ფესვები“ ამ იდენტობასთან მას არ აკავშირებს.

კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც სტარად განიხილება პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ წრეებში, გახლავთ მულტილინგვიზმის პირობებში იდენტობებს შორის არსებული შესაძლო კონფლიქტის, სოციალური დის-ორიენტაციისა და გახლების პიროვნების თემა. ლი ვე და მისი კო-ლეგები (2002) მიიჩნევენ, რომ მულტილინგვალების იდენტობის მრავალი ტიპი არსებობს: უმრავლესობის ენისკენ გადახრა, უმცირესობის იდენ-ტობის შენარჩუნება, ორი იდენტობის დაკავშირება და შერწყმა, ფესვებისა და წარმომავლობის უქონლობა.

სამხრეთ აფრიკაში კი იდენტობა სწორედ მულტილინგვიზმით გან-ისაზღვრება (ფუნქციონირებს ცხრა მკვიდრი ენა, პლუს ინგლისური და აფრიკანული). პროცესს ხელს უწყობს სასკოლო განათლება, სადაც სწავლება ხორციელდება ერთხე მეტ ენაზე.

თუკი ინდივიდუში არის გარკვეული შინაგანი ბრძოლა და წინააღმდეგობები, ამის მიზეზი არ გახლავთ ბილინგვიზმი, „ენა პირდაპირ არ განაპირობებს იდენტობის კრიზისს, არამედ ბილინგვიზმის პოლიტიკუ-რი, სოციალური და ეკონომიკური გარემო წარმოადგენს კრიზისის სა-ფუძველს“ (ლი ვე და მისი კოლეგები, 2002, გვ. 4). ეს პირობები შეიძლება იყოს ეკონომიკური (სიღარიბე), პოლიტიკური ჩაგვრა, რასიზმი, სო-ციალური განდევნა, დისკრიმინაცია, მტრობა და უმწეობა. მაგალითად, ბლექლეჯს (2001) მოჰყავს ინგლისში მცხოვრები ბანგლადეშელი ქალ-ბატონის მაგალითი, რომელმაც არ იცის ინგლისური ენა და შესაბამისად, აბსოლუტურად მარგინალიზებულია სკოლიდან და ვერ ახერხებს სწავლის პროცესში შვილის დახმარებას. აღნიშნული მარგინალიზაცია გამოწვეუ-ლია არსებული სასკოლო სტრუქტურით, რომელიც მხოლოდ ინგლისურად ფუნქციონირებს და არა ინგლისური ენის ფლობის დაბალი დონით.

პავლენკო და ლანტოლფი (2000) მიიჩნევენ, რომ არსებობს იდენტობის რეკონსტრუქციის პროცესი, რომელსაც შემდეგი ეტაპები გააჩნია: (1) ლინგვისტური იდენტობის დაკარგვის დასაწყისი; (2) აღდგენა და ტრანს-ფორმაცია, რომელსაც სხვადასხვა საფეხურები აქვს: სხვების დაფასება, ახალი ენის გაჩენა (მაგალითად, წერა), წარსულის რეკონსტრუირება და ახალი აზროვნების თანდათანობითი ზრდა.

უმცირესობათა იდენტობის შენარჩუნება

ეთნიკური უმცირესობების მიერ იდენტობის შენარჩუნება გარკვეულ-წილად დამოკიდებულია დომინანტ კულტურასთან დისტანცირებისა და ზღვარის არსებობის ხარისხზე. აღნიშნული საზღვრის შექმნა რამდენიმე კრიტერიუმზეა დამოკიდებული (ალარდტი, 1979; ალარდტი და სტარკი, 1981):

- (1) საკუთარი ეთნიკური ჯგუფის ცალკე გამოყოფა;
- (2) რეალური ან გამოგონილი საერთო წარმომავლობა;
- (3) გამოკვეთილი კულტურული მახასიათებლები, მათ შორის – ენა შეიძლება იყოს ყველაზე შესამჩნევი;
- (4) კარგად ჩამოყალიბებული ჯგუფის შიგნით და გარეთ, სოციალური ქსელების სისტემა.

ეთნიკური ჯგუფის ზოგიერთი წევრი შეიძლება აკმაყოფილებდეს ოთხივე კრიტერიუმს, თუმცა ერთ-ერთი კრიტერიუმის დაკმაყოფილება მაინც არის აუცილებელი წინაპირობა ჯგუფის წევრობისთვის (ალარდტი და სტარკი, 1981). აღსანიშნავია, რომ ხდება ეთნიკური ჯგუფის მიერ საკუთარი თავის გამიჯვნა დომინანტი ჯგუფისგან და პირიქითაც, უმრავლესობის მიერ უმცირესობის თემის განცალკევება. ბარტი (1966) აღნიშნავს, რომ დომინანტი ჯგუფის კატეგორიზაცია დიდწილად განსაზღვრავს უმცირესობათა ეთნიკურ ჯგუფს.

თვითკატეგორიზაციის მრავალი საშუალება არსებობს (მაგალითად, სამართლებრივ სივრცეში ასახვა, მედიასაშუალებებით, რელიგიური გაერთიანებებით, კულტურულ და სპორტული ასოციაციებით და ა.შ.). განათლება და განსაკუთრებით სკოლები, სადაც უმცირესობათა ენებზეა სწავლება, კატეგორიზაციის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტებია. ამ სკოლებში მნიშვნელოვანია სასწავლო პროცესის სწორად და ეფექტურად დაგეგმვა. ენობრივი უმცირესობების შესახებ აგიტაცია აგრეთვე შეიძლება იყოს თვითკატეგორიზაციის ინსტრუმენტი. ამ კონტექსტში საინტერესო კითხვა ჩნდება. აუცილებელია, რომ ლინგვისტური უმცირესობები თანამშრომლობდნენ უმრავლესობასთან, რათა საკუთარი იდენტობის კატეგორიზაცია მოახდინონ, თუ არაძალადობრივი კონფლიქტი უმრავლესობასთან არის უკეთესი გზა ამის მისაღწევად. ბასკებისა და უელსელების მაგალითზე შეიძლება ითქვას, რომ არაძალადობრივი კონფლიქტიც ზოგჯერ ეფექტურია ენობრივი უფლებების მოსაპოვებლად, განსაკუთრებით, თუ საქმე ეხება კოლექტურ და არა ინდივიდუალურ უფლებებს. ბასკური იდენტობა შეიძლება კონფლიქტში იყოს ესპანურ იდენტობასთან, უელსური იდენტობა - ბრიტანულ იდენტობასთან, კვებეკური - კანადურთან. საინტერესოა, ასეთ შემთხვევებში ენობრივმა უმცირესობებმა უნდა აირჩიონ უმრავლესობათან კონფლიქტის, თუ თანამშრომლობის გზა? ამ საკითხს ქვემოთ განვიხილავთ.

ცვლილებები – ფუნქციონალური თუ კონფლიქტური?

ენობრივი უფლებების, იდენტობის და ბილინგვური განათლების ინტერპრეტაციებისთვის ორი თეორია არსებობს (პოლსტონი, 1992; ჩიკი, 2002): ფუნქციონალური და კონფლიქტის თეორია. ფუნქციონალური თეორიის მიხედვით, საზოგადოება არის ექვილიბრიუმის მდგომარეობაში და ექვილიბრიუმის შენარჩუნება არის მთავარი პრინციპი. სკოლა, ეკონომიკური წესრიგი, სოციალური მობილობა და სოციალური პროცესები ურთიერთკავშირშია და ჰარმონიულად და ერთობლივად ფუნქციონირებს. ცვლილებები საზოგადოებაში ხდება ძალიან ნელა, თანდათანობით. კონფლიქტი და დისპარმონია აღქმულია საფრთხედ და მაქსიმალურად ხდება თავის არიდება. ამ სისტემაში, ინდივიდუალური კომპონენტები უმნიშვნელოა, მთავარია ძირითადი მექანიზმების ფუნქციონირება.

ასეთი სისტემის დროს თუ რამე პრობლემა შეექმნება სისტემას, იგულისხმება, რომ ეს ამ მექანიზმის შემადგენელი ნაწილების ბრალია და ხდება ამ ნაწილების გაუმჯობესება. ანალოგიურად, თუ ენობრივ უმცირესობებს ამ სისტემაში უჩნდებათ პრობლემები, იგულისხმება, რომ ეს სისტემის ბრალი არ არის, არამედ თვითონ ენობრივი უმცირესობებისა და ბილინგვური განათლების შედეგია, რომელიც საჭიროებს გამოსწორებას. უმცირესობათა განათლებასთან დაკავშირებული ნებისმიერ პრობლემას უკავშირებენ უმცირესობების მიერ ინგლისურ ენაში დაბალ ენობრივ კომპეტენციას და არა საგანმანათლებლო სისტემას.

გინესიმ (1987) გააანალიზა კანადური იმერსიის პროგრამები ექვილიბრიუმის მიდგომით. აღნიშნული იმერსიის პროგრამები ხელს უწყობს უმრავლესობის ბავშვებს ბილინგვიზმის წყალობით შეინარჩუნონ საზოგადოებაში დომინანტური მდგომარეობა. ამასთანავე, ფრანგულ ენას ენიჭება განსაკუთრებული სტატუსი და ბილინგვური განათლება ამ რეგიონში სტაბილურობის შენარჩუნების წინაპირობაა (თუმცა კვებეკილი ფრანგულენოვანი მოსახლეობა ხშირად გამოთქვამს პროტესტს, რომ ორენოვანი უმრავლესობის წარმომადგენლები იკავებენ მათ სამუშაო ადგილებს). ანუ, იმერსიის პროგრამები ინარჩუნებენ ექვილიბრიუმს კანადაში ენობრივი სიტუაციის თვალსაზრისით.

ფუნქციონალური თეორიის საპირისპირო მიდგომას წარმოადგენს კონფლიქტის თეორია (პოლსტონი, 1992; ჩიკი, 2002). აღნიშნული მიდგომის მიხედვით კონფლიქტი ბუნებრივი პროცესია არათანაბარი ძალაუფლების მქონე ჯგუფებს შორის ურთიერთობებში. დომინანტი ჯგუფი ცდილობს შეინარჩუნოს საკუთარი სტატუსი და მდგომარეობა, ხოლო უმცირესობათა ჯგუფი ცდილობს ძალაუფლების უმრავლესობისთვის ნაწილობრივ წარმევას და გადანაწილებას. დომინანტი ჯგუფები ცდილობენ საკუთარი რესურსების გამოყენებით მოახდინონ უმცირესობათა ჯგუფების სტიგმატიზაცია და ამით შეინარჩუნონ არსებული მდგომარეობა.

კონფლიქტის თეორიის მიხედვით ასეთ სისტემაში ცვლილებები შესაძლებელია მხოლოდ პროტესტის, არაძალადობრივი კონფლიქტის და ხანდახან არამშვიდობიანი კონფლიქტის გზითაც კი. საგანმანათლებლო სისტემები უზრუნველყოფენ ელიტების დომინირებას, განაპირობებენ სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ უთანსწორობას. ასეთ პირობებში

სიტუაციის შეცვლის ერთადერთი გზა საკუთარი უფლებებისთვის ბრძოლაა.

ფუნქციონალური თეორიის გამოხატულება გახლავთ საათის მექანიზმი, ხოლო კონფლიქტის თეორიის – დაავადებული სხეული. ადამიანს თუ აქვს გარკვეული ჯანმრთელობის პრობლემები, ხშირად აუცილებელია რადიკალური ქირურგიული ოპერაციები ჯანმრთელობის შესანარჩუნებლად. ანალოგიურად, კონფლიქტის თეორიის მიმდევრები თვლიან, რომ რადიკალური ღონისძიებების გარეშე ვერ მიაღწევენ რეალურ ცვლილებებს არსებულ საზოგადოებრივ უთანასწორობაში.

ბილინგვური განათლების „ხუსტი“ ფორმები ხელს უწყობენ საზოგადოებაში უთანასწორობის შენარჩუნებას (სკუტნაბ-კანჯასი, 1999ა). კონფლიქტის თეორიის მიხედვით კი ბილინგვურმა განათლებამ უნდა უზრუნველყოს უთანასწორობის და უსამართლობის აღმოფხვა. ბილინგვურმა განათლებამ უნდა უზრუნველყოს პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ცვლილებები და წახალისოს კულტურული პლურალიზმი. ამ თეორიის მიმდევრების აზრით, მხოლოდ „ძლიერი“ ფორმის ბილინგვური განათლების ფორმებს შეუძლია აღნიშნული მიზნების მიღწევა და უმცირესობათა უფლებებისა და შესაძლებლობების გაფართოება (სკუტნაბ-კანჯასი, 1999ა).

კანადური იმერსიის პროგრამის განხილვა შეიძლება კონფლიქტის თეორიიდან გამომდინარეც ჰელერი, 1994, 1999ბ). კანადაში მუდმივად არის ენობრივი დაპირისპირება. მაგალითად, მოსახლეობა, რომელიც ფრანგულს სწავლობს, როგორც მეორე ენას, საფრთხეს წარმოადგენს მათვის დასაქმებისა და შემდგომი ეკონომიკური კეთილდღეობის თვალსაზრისით. ”ანგლოფონებმა წაგვართვეს ყველაფერი და ეხლა ჩვენი ენის წაღებაც სურთ“ (ონტარიოელი ფრანგულენოვანი თინეიჯერის ციტატა, ჰელერი, 1999ბ). ბილინგვური განათლების შედეგად ანგლოფონები იძენენ სოციალური და ეკონომიკური მობილობის შესაძლებლობას, რაც მანამდე მხოლოდ ფრანგოფონებს ეკუთვნოდათ.

განათლება წარმოადგენს ანგლოფონებსა და ფრანგოფონებს შორის დაპირისპირების მთავარ საგანს. თითოეული ამ ჯგუფისთვის ბილინგვიზმი დირებულებას უნდა წარმოადგენდეს. თუ ასეა, მაშინ ვის ეკუთვნის ეს სიმდიდრე? როგორც ასეთი, ბილინგვიზმი ასახავს ძალაუფლებასა და სიმდიდრის გადანაწილებისთვის ბრძოლას (ჰელერი, 1994, გვ.7).

აღნიშნული მიდგომით ბილინგვური განათლება არ ემსახურება ერთიანობას და ინტეგრაციას, არამედ ემსახურება კანადაში კულტურული, სოციალური და ეკონომიკური უპირატესობების მოპოვებას. შესაბამისად, ბილინგვურმა განათლებამ შეიძლება წარმოშვას კონფლიქტი ფრანგულენოვან ენობრივ უმცირესობასთან (მაგალითად, ონტარიოში).

ჰელერი და მარტინ-ჯონსი (2001) თვლიან, რომ კონფლიქტი აუცილებელია ცვლილებებისთვის, საზოგადოების განვითარებისათვის და თანასწორობის მისაღწევად. განათლების სისტემაში არსებული ენობრივი პოლიტიკა წარმოადგენს ძალაუფლებისა და ხელისუფლებისთვის, თანასწორობისა და მარგინალიზაციისთვის, ლეგიტიმაციისა და სოციალური წესრიგისთვის, დომინანტობისა და იდენტობისთვის, სოციალური კატეგო-

რიზაციისა და სოციალური იერარქიისთვის ბრძოლის შემადგენელ ნაწილს.

ჰელერი და მარტინ-ჯონსი მიიჩნევენ, რომ განათლება არის უმნიშვნელოვანები ასპექტი ძალაუფლებისთვის ბრძოლის პროცესში. კლასში მიმდინარე სწავლების არასწორი მეთოდები, უმრავლესობის კულტურული პერსპექტივით დანახული და გააზრებული საკითხები, მასწავლებლების უმრავლესობის ჯგუფისადმი კუთვნილება და ამ პერსპექტივით სწავლება, სწავლების ენა, განაპირობებს უმცირესობათა მოსწავლეების აკადემიურ წარუმატებლობას (პორნბერგერი და ჩიკი, 2001). ბილინგვალი მოსწავლეების ასიტენტების ინსტიტუტიც ერთგვარი როლური თამაშია საზოგადოებაში არსებული სიტუაციისა. უმრავლესობის წარმომადგენელი მასწავლებელი უკეთებს მოსწავლეს მარგინალიზაციას და მიუჩენს მას დაბალი სტატუსის მქონე ბილინგვალთა ასისტენტს, რითაც ფაქტიურად გამოხატულია უმრავლესობის მოსწავლეთა დომინანტობა და უმცირესობის მოსწავლეების სუბროლინირებული მდგომარეობა, ანუ სკოლა წარმოადგენს დომინანტობის სიმბოლურ გამოხატულებას.

მასწავლებლები, განათლების პოლიტიკის შემქნელები და ადმინისტრატორები ხშირად დგანან არჩევანის ზღვარზე. არჩევანი მდგომარეობს იმაში, თუ რომელი მიღვომით იხელმძღვანელონ-ფუნქციონალური თუ კონფლიქტური. ჰელერი და მარტინ ჯონსი (2001) ამას ხატვნად დათანხმებასა და კამათს შორის არჩევანს უწოდებენ. ხშირად განათლების სპეციალისთა არჩევანი უფრო სტაბილურობისა და უმრავლესობის დომინატობის შენარჩუნებაზე კეთდება.

ცვლილებები უმცირესობათა მოსწავლეებისთვის

კუმინსი (1996, 2000ბ) აღნიშნავს, რომ პოლიტიკას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ბილინგვურ განათლებაში. მისი აზრით, ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში პრაქტიკულად არაფერი შეცვლილა უმცირესობათა მოსწავლეების აკადემიური მიღწევის თვალსაზრისით, რაც არასწორი საგანამანათლებლო პოლიტიკის შედეგია. კუმინსის აზრით, აქცენტი უნდა გაკეთდეს მოსწავლეთა პოზიტიური იდენტობის შექმნასა და შენარჩუნებაზე, სკოლისა და მშობელთა თანამშრომლობის წახალისებაზე და უმცირესობათა მოსწავლეების უფლებების, შესაძლებლობების და მოლოდინების გაზრდაზე. ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეებისთვის ახალი საგანმანათლებლო პოლიტიკა უნდა შემუშავდეს.

კუმინსმა (1986, 1996, 2000ბ) შეიმუშავა ბილინგვური განათლებისა და პოლიტიკის ურთიერთმიმართების თეორიული ჩარჩო. კუმინსის თეორიაში არსებული ორი იდეა უკვე განხილული იყო სახელმძღვანელოში: (1) ენობრივი უმცირესობების მოსწავლეებს, რომლებიც სწავლობენ მშობლიურ ენაზე, აქვთ უკეთესი აკადემიური მიღწევები და ინგლისურს ფლობენ უკეთესად ენობრივი უმცირესობების იმ მოსწავლეებთან შედარებით, რომლებიც სწავლობენ უმრავლესობის ენაზე; (2) „ურთიერთდამოკიდებულების ჰიპოთეზა“, რაც გულისხმობს, რომ მოსწავლე რომელიც სრულყოფილად ფლობს მშობლიურ ენას, ადვილად ახდენს სა-

კუთარი ცოდნისა და უნარების ტრანსფერს მეორე ენაში. მაგალითად, ვერ-პოვენის (1994) კვლევამ დაადასტურა, რომ ენებს შორის ეფექტური ტრანს-ფერი ხდება წიგნიერების, სტენოი და საკომუნიკაციო უნარების კუთხით. შედარებით მცირე ტრანსფერი ხდება ლექსიკისა და გრამატიკის თვალსაზრისით.

მესამე საკითხი კუმინსის თეორიაში შეეხება კონტაქტს. თემსა და სკოლას შორის კავშირი, ძალაუფლებისა და სტატუსის ფაქტორი საზოგადოებაში მნიშვნელოვანია ენობრივი უმცირესობების საგანამანათლებლო პროცესის დასაგეგმად. ურთიერთობები არსებობს თანამშრომლობითი და ძალდატანებითი. იმ საზოგადოებაში, სადაც დომინანტობა-სუბორდინაციის ურთიერთობის მოდელია დამკვიდრებული, ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეებს არ აქვთ მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების შესაძლებლობა (კუმინი, 1997). თანამშრომლობითი ურთიერთობების პირობებში კი ენობრივი უმცირესობების მოსწავლეთა შესაძლებლობები და უფლებები გაზრდილია, რაც ასახვას პოვებს საგანამანათლებლო პროგრამებზე და შესაბამისად, ამ მოსწავლეების აკადემიურ მიღწევებზე (იხილეთ კუმინი, 2000ბ). ამ საკითხს მოგვიანებით კიდევ შევეხებით ამავე თავში.

კუმინის (1986, 2000ბ) აზრით, ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეთა შესაძლებლობების გაზრდას ან შემცირებას სკოლის 4 მახასიათებელი განაპირობებს:

- (1) სასწავლო პროცესში ენობრივი უმცირესობების ენისა და კულტურის ასახვის ინტენსივობა და ხარისხი. თუ სასწავლო პროცესში არ არის უმცირესობათა ენა და კულტურა ინკორპორირებული, ეს ნიშნავს, რომ ენობრივი უმცირესობების მოსწავლის შესაძლებლობები და აკადემიური წარმატების შანსი შემცირებულია და პირიქით. შესაბამისად, ბილინგვური განათლების პროგრამები, სადაც მშობლიური ენა წახალისებულია, მეტი კოგნიტური, სოციალური და ემოციური უნარების განვითარების შესაძლებლობებს იძლევა.
- (2) მოსწავლეთა განათლების და სკოლის ფუნქციონირების პროცესში თემის ჩართულობის ხარისხი. თემის, მშობლების ჩართვა სასწავლო პროცესში უმნიშვნელოვანებია. აღნიშნული გზით ხდება მოსწავლის თავადაჯერებულობის და საკუთარი კულტურისადმი პატივისცემის ზრდა და ამ მოსწავლეების შესაძლებლობების გაფრთოება. ამასთანავე, ხდება თემის და ოჯახის განვითარებაც და ინტერესის ზრდა. მოსწავლის ოჯახისა და სკოლის კულტურის დაახლოება მნიშვნელოვანია ენობრივი უმცირესობათა მოსწავლეების აკადემიური წარმატებისთვის. კუმინის (1996) მოჰყავს პაჯარო ველის ოჯახის მაგალითი, როცა პროექტის ფარგლებში მშობლებს ჰქონდათ საშუალება აქტიურად ჩართულიყვნენ სასწავლო პროცესში, წიგნების შერჩევაში და ა.შ. რასაც დიდი გავლენა ჰქონდა მოსწავლეთა წარმატებაზე. ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეებთან მომუშავე მასწავლებლებს თრი ალტერნატივა აქვთ: (ა) მშობლებთან თანამშრომლობა. (ბ) მშობლების იზოლირება სასწავლო პროცესიდან. მშობლების იზოლირება მოსწავლეთა შესაძლებლობების შემცირებას იწვევს და ასახვას პოვებს მათ აკადემიურ მოსწრებაზეც.
- (3) სწავლების სტრატეგიები, რომელიც აქცევს მოსწავლეს ცოდნის მაძიებლად და არა ცოდნის პასიურ მიმღებად. სწავლების ორი მიდგომა

არსებობს: პირველი ტრანსმისიური, რომლის მიხედვითაც მოსწავლეს მასწავლებელი აწვდის ცოდნას და მოსწავლე ამ ცოდნის პასიურ მიმღებს წარმოადგენს და მეორე, ტრანსფორმაციული, რომელიც მოსწავლისგან საბასუხო ინტერაქციას მოითხოვს და მოიცავს: მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის ნამდვილ დიალოგს. მასწავლებლის მხრიდან მიმართულებების მიცემას და ფასილიტაციას და არა მოსწავლის სწავლის კონტროლს. მოსწავლეთა წახალისებას თანამშრომლობით სასწავლო კონტექსტში. ეს მოდელი გულისხმობს მაღალი კოგნიტური უნარების განვითარებას და არა ფაქტების გახსენებას, ენის აზრობრივ გამოყენებას და არა დაზეპირებული ფორმების წარმოთქმას. ენის გამოყენება და განვითარება ინკორპორირებულია ყველა საგანში და არ ისწავლება იზოლირებული საგნის სახით, მოსწავლეებს დავალებები მიეწოდებათ ისეთი სახით, რომ მათში გაიზარდოს სწავლისადმი შინაგანი მოტივაცია.

(4) შეფასების სისტემა, რომელიც წარუმატებლობებს არ „აბრალებს“ მოსწავლეს და ენობრივი უმცირესობების აგადემიური ჩამორჩენის მიზეზებს ეძებს არსებულ სასწავლო გეგმებში, თუ ზოგადად საგანმანათლებლო სისტემაში. არსებული ტესტირების სისტემა და პროცედურები არ იძლევა პრობლემის მიზეზების დაღგენის საშუალებას. ბილინგვური განათლების სუსტი პროგრამები და შემამცირებელი კონტექსტი, ტრანსმისიური სწავლების სტრატეგიები, მოსწავლეთა ენისა და კულტურის დაბალი ჩართულობა სასწავლო გეგმაში, მშობელთა და თემის ჩაურთველობა სკოლის ცხოვრებაში ეს ყველაფერი ერთად აღებული ან ცალ-ცალკე შეიძლება იყოს მოსწავლის აკადემიური წარუმატებლობის საფუძველი. შესაბამისად, შეფასების სისტემა უნდა იყოს ადვოკატირებაზე და არა ლეგიტიმაციაზე ორიენტირებული (კუმინსი, 2000ბ). ადვოკატირება გულისხმობს, რომ მოსწავლის აკადემიური ჩამორჩენა არ დაბრალდება პირდაპირ მოსწავლეს და ამის მიზეზების გაანალიზება მოხდება არსებულ სოციალურ და საგანმანათლებლო სისტემებში.

ლინგვისტური უმცირესობების „უფლებებისა და შესაძლებლობების გაზრდა“ გახდა განათლების პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი. აღნიშნულის მისაღწევად კი მნიშვნელოვანია თანამშრომლობითი და არა დომინანტურ-სუბორდინირებული ურთიერთობების განვითარება განათლების და სწავლების პროცესში, სადაც უმცირესობათა იდენტობა დაფასებული იქნება. კუმინსი (1996) აღნიშნავს:

უფლებებისა და შესაძლებლობების გაზრდა გულისხმობს თანამშრომლობითი ძალაუფლების შექმნას. მოსწავლეები, რომლებიც სწავლობენ თანამშრომლობითი ძალაუფლების გარემოში, აღწევენ მაღალ აკადემიურ მაჩვენებლებს. ისინი სრულფასოვნად მონაწილეობენ სასწავლო პროცესში, რადგან აქვთ საკუთარი იდენტობის რწმენა და იციან, რომ მათი ხმა მოსმენილი და გაგონილი იქნება გაკვეთილზე (გვ. 15).

უფლებებისა და შესაძლებლობების გაზრდა არ ხდება მხოლოდ განათლების სისტემაში, ამისთვის მნიშვნელოვანია ეკონომიკური, პოლი-

ტიპური, კულტურული, სამართლებრივი და სოციალური უფლებების და შესაძლებლების გაზრდაც, რადგან სოციოკონომიკური და სოციოკულტურული ფაქტორები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ სასწავლო პროცესზე და განათლების სისტემაზე. უფლებებისა და შესაძლებლობის გაზრდის პროცესში მნიშვნელოვანია ისეთი ჯგუფების ჩართვაც, რომლებიც ტრადიციულად ყველაზე ნაკლებ მხარდაჭერით სარგებლობენ (ებონიქსისა და კრეოლის ენები და სმენადაქვეითებული ხალხი).

შესაძლებლობებისა და უფლებების გაზრდა და პედაგოგიკა

საზოგადოებაში არსებული ძალთა თანაფარდობა გავლენას ახდენს სკოლასა და კლასზე და შესაბამისად ძალთა თანაფარდობა ენობრივი უმცირესობის მოსწავლეებს სუბორდინირებულ მდგომარეობაში აექნებს. მნიშვნელოვანია აღნიშნული მდგომარეობის შეცვლა და ენობრივი უმცირესობების მოსწავლეთა უფლებებისა და შესაძლებლობების გაზრდა. დელპიტი (1988, 1995) თავის სახელმძღვანელოში აანალიზებს „ძალაუფლების კულტურას“ საგაცვეთილო პროცესში.

(1) „ძალაუფლების კულტურის“ რეალიზება გაკვეთლზე შემდეგნაირად ხორცილდება:

- მასწავლებლებს აქვთ ძალაუფლება მოსწავლეებზე;
- სასწავლო გეგმა დაწერილია უმრავლესობის მსოფლმხედველობით;
- უმრავლესობა განსაზღვრავს, თუ რა არის „ინტელექტუალური ქმედება“. უმცირესობის აღქმა „ინტელექტუალური ქმედების“ შესახებ იგნორირებულია;
- სკოლა უზრუნველყოფს დასაქმებას (უმუშევრობას) და ეკონომიკურ სტატუსს (ან სტატუსის არ არსებობას).

(2) „ძალაუფლების კულტურა“ ჩანს წერის და კითხვის, საუბრის სტილში, ჩატმის, ქცევის და ინტერაქციის სტილში;

(3) სკოლასა და დასაქმებაში წარმატების მისაღწევად მნიშვნელოვანია ძალაუფლებაში მყოფთა კულტურის გადმოღება და მათი მიბაძვა. ენობრივ უმცირესობებს კი გააჩნიათ საკუთარი ღირებულებები და კარგად განვითარებული კულტურა;

(4) „ძალაუფლების კულტურის“ გარეთ მყოფებმა უნდა შეისწავლონ ამ კულტურის წესები, რათა თვითონ აღიჭურვონ ამ ძალაუფლებით. ახალი წესების შემცნება ძალაუფლებით აღჭურავს მოსწავლეს, თუ შესაძლებელია ამან გამოიწვიოს მისი კულტურული განცალკევება? დელპიტმა (1995) დაადგინა, რომ ამერიკის საზოგადოებაში არსებული „ძალაუფლების კულტურა“ ასახულია სასწავლო პროცესში და ის არ წყალობს ლინგვისტურ მავალფეროვნებასა და ბილინგვურ განათლებას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მომავალი განათლების სპეციალისტებს შევასწავლოთ ბილინგვური განათლების პოლიტიკა და ძალაუფლების კულტურის საკითხები.

დასკვნა

ენა გააზრებულია, როგორც პრობლემა. ამ მიდგომის დროს წინა პლანზე იწვეს ასიმილაციონისტური ენობრივი პოლიტიკის აუცილებლობა. ენა, აგრეთვე განიხილება, როგორც უფლება. ამ შემთხვევაში დებატები წარმოიშვება ინდივიდუალური და კოლექტიური ენობრივი უფლებების შესახებ. მნიშვნელოვანია ენის, როგორც ეკონომიკური და პოლიტიკური რესურსის ხედვა, რომლის ფარგლებშიც აქცენტები კეთდება ლინგვისტური მრავალფეროვნების შენარჩუნებაზე.

ენობრივი პოლიტიკის გარშემო ძირითად ასიმილაციონისტურ და პლურალისტურ მიდგომებს შორის მიმდინარეობს კამათი. ეს კამათი პირდაპირ უკავშირდება და აისახება ბილინგვური განათლების ტიპზე.

თავში განხილული მირითაღი საკითხები:

- ენობრივი პოლიტიკის გარშემო 4 იდეოლოგია არსებობს. ასიმილაციონისტური და პლურალისტური იდეოლოგიები ყველაზე მნიშვნელოვანია, თუმცა სამოქალაქო და ეთნისტური იდეოლოგიებიც გარკვეულ როლს თამაშობენ ენობრივი პოლიტიკის ფორმირებაზე;
- ასიმილაციონისტური მიდგომის მიხედვით, უმცირესობის ჯგუფებმა საქუთარი კულტურული მახასიათებლების დათმობის ხარჯზე უნდა მოახდინონ საზოგადოებაში ასიმილირება. პლურალისტები კი მიიჩნევენ, რომ ენობრივმა უმცირესობებმა უნდა შეინარჩუნონ მშობლიური კულტურა და ამასთანავე, შეითვისონ დომინანტი კულტურის მახასიათებლებიც;
- უმცირესობების იდენტობა, თუ პიბრიდული იდენტობა მუდმივი დავის საგანია თანამედროვე იდენტობის მსოფლმხედველობით გააზრებაში;
- იდენტობის შენარჩუნება გარკვეული საზღვრების პირობებშია შესაძლებელი;
- არსებობს ფუნქციონალური და კონფლიქტის თეორიები, რომელიც გამოხატავს საზოგადოებაში არსებულ დამოკიდებულებებსა და მოლოდინებს ენობრივი უმცირესობების მიმართ.

რეპორტებული დამატებითი საკითხები ლიტერატურა

- CROWFORD, J., 2000, *At War with Diversity*. Clevedon: Multilingual Matters.
- CROWFORD, J., 2004, *Educating English Learners: Language Diversity in the Classroom*. Los Angeles: Bilingual Education Services.
- CUMMINS, J., 2000, *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Cross-fire*. Clevedon: Multilingual Matters
- DICKER, S.J., 2003, *Languages in America: A Pluralist View* (2nd edn). Clevedon: Multilingual Matters.
- McKAY, S.J., & WONG, S-L.C. (eds), 2000, *New Immigrants in the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NORTON, B., 2000, *Identity and Language Learning: Gender, Ethnicity and Educational Change*. Harlow: Longman.
- PAVLENKO A, & BLACKLEDGE, A. (eds), 2004, *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts*. Clevedon: Multilingual Matters.
- SCHMIDT, R., 2000, *Language Policy and Identity Policy in the United States*. Philadelphia: Temple University Press.
- SKUTNABB-KANGAS, T., 2000, *Linguistic Genocide in Education-Or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, NJ; Erlbaum

სსსწავლო პრიზრები

- (1) ინტერვიუ ჩაუტარეთ ორ პოლიტიკოსს, რომელთაც განსხვავებული მოსაზრებები აქვთ ბილინგური განათლების შესახებ. გააანალიზეთ, რა მსგავსება და განსხვავებაა მათ შეხედულებებში და რითაა გამოწვეული ეს სხვაობა;
- (2) დააკვირდით ბილინგური განათლების, ენობრივი პოლიტიკის, იდენტობისა და ა.შ. საკითხებზე არსებულ პოლიტიკურ წინააღმდეგობებს. შეეცადეთ, გააანალიზოთ, რა განაპირობებს ამ პოლიტიკურ წინააღმდეგობებს, შინაგანი თუ გარეგანი ფაქტორები?
- (3) ერთ-ერთი თქვენთვის ნაცნობი სკოლა გააანალიზეთ კუმინსის თეორიის მიხედვით და შეიმუშავეთ რეკომენდაციები, თუ რა უნდა გააკეთოს სკოლამ, რომ შეძლოს ენობრივი უმცირესობების მოსწავლეების შესაძლებლობების გაზრდა;
- (4) ერთ-ერთ თქვენთვის ნაცნობ სკოლაში შეეკითხეთ მასწავლებელსა და მშობელს სკოლისა და ოჯახის ურთიერთობების შესახებ. დაადგინეთ, თუ რა სახის თანამშრომლობა არსებობს; რა ძალთა თანაფარდობაა ამ სკოლაში? რა როლს ასრულებენ მშობლები საკუთარი შვილების წიგნიერების განვითარებაში?